

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLMOUCI

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Ústav speciálněpedagogických studií

Bakalářská práce

Sabina Pancnerová

Posuzování komunikační schopnosti u dětí v předškolním věku

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma „Posuzování komunikační schopnosti u dětí v předškolní věku“ vypracovala samostatně pod odborným dohledem vedoucího bakalářské práce. Dále prohlašuji, že jsem uvedla všechny použité podklady a literaturu.

V Olomouci dne 15. 4. 2023

.....

Podpis autorky práce

Poděkování:

Ráda bych poděkovala mé vedoucí bakalářské práce paní prof. Mgr. Kateřině Vitáskové, Ph.D. za odborné vedení, poskytování rad a čas, který práci věnovala. Také bych chtěla poděkovat rodině a kamarádům za podporu a trpělivost.

Obsah

Úvod	5
Teoretická část	6
1. Dítě v předškolním věku	6
1.1. Vývoj poznávacích schopností v předškolním období	6
1.2. Psychomotorický vývoj v předškolním období	7
1.3. Vývoj řeči	9
1.4. Jazykové roviny v ontogenezi řeči.....	10
2. Odchyly komunikace u dítěte v předškolním věku	15
2.1. Narušená komunikační schopnost	15
2.2. Nejčastější narušená komunikační schopnost u dětí v předškolním věku	16
Praktická část.....	20
3. Posuzování komunikační schopnosti u dětí v předškolním věku	20
3.1. Cíle a metodologie výzkumu	20
3.2. Metodologie výzkumného šetření.....	20
3.3. Charakteristika zařízení	22
3.4. Charakteristika výzkumného vzorku	22
3.5. Vlastní výzkumné šetření.....	23
3.6. Závěr vlastního šetření.....	32
3.7. Diskuze	34
Závěr	35
Seznam literatury	36
Seznam tabulek.....	39

Úvod

Tématem bakalářské práce je posuzování komunikační schopnosti u dětí v předškolním věku. Komunikace patří mezi velmi důležitou schopnost člověka, díky které může rozvíjet svou osobnost a navazovat mezilidské vztahy. Komunikační schopnost se vyvíjí celý život, avšak v období předškolního věku dochází k jejímu největšímu rozmachu.

Problematiku komunikační schopnosti u dětí v předškolním věku jsem si zvolila nejen proto, že práce s dětmi mě naplňuje, ale hlavním důvodem byla její důležitost. V tomto klíčovém období věku je totiž podstatné se soustředit na rozvoj komunikace, aby docházelo k jejímu správnému a efektivnímu rozvíjení.

Hlavním cílem bakalářské práce je zjistit úroveň komunikační schopnosti u náhodně vybraných dětí v předškolním věku v běžné mateřské škole. Na základě hlavního cíle jsou stanoveny cíle dílčí. Dílčí cíle jsou zaměřeny na sestavení materiálu k získání informací o úrovni komunikační schopnosti u dětí v předškolním věku, analýzu jazykových rovin (lexikálně-sémantické, foneticko-fonologické, morfologicko-syntaktické, pragmatické) a analýzu oromotoriky (rtů, jazyka).

Bakalářská práce je rozdělena na část teoretickou a praktickou. Teoretická část se zabývá problematikou dětí v předškolním věku. Popisuje psychomotorický vývoj a vývoj poznávacích schopností u dětí v předškolním věku. Věnuje se také vývoji řeči od narození po předškolní období, jazykovým rovinám a tím, co v rámci nich můžeme u dětí ve věku od tří do šesti let zkoumat. Pojednává se zde také o narušené komunikační schopnosti a o nejčastěji objevující se narušené komunikační schopnosti u dětí v předškolním věku.

Praktická část obsahuje vytyčený cíl práce spolu s cíli dílčími, metodologii výzkumu, charakteristiku zařízení a výzkumného vzorku, výzkumné šetření, závěr výzkumného šetření a diskuzi. Výsledky z výzkumného šetření jsou zaznamenány v přehledných tabulkách.

Teoretická část

1. Dítě v předškolním věku

Za období předškolní věku je považováno rozmezí od tří do šesti let věku dítěte. Dítě v tomto věku má velký zájem o okolní svět. (Šulová, 2004) Konec předškolního období není ukončeno přímo věkem, ale je dán sociálně. Dobou kdy dítě nastupuje do školy. (Vágnerová, 2005)

U dítěte v předškolním věku dochází k individualizaci jeho osobnosti. Dokáže již lépe zvládat frustraci, snaží se navazovat komunikaci s dospělými a napodobuje jejich činnosti, získává přehled o společenských pravidlech, je více samostatné, zvládá hygienu, oblékat se apod. Dítě má taktéž již velký zájem o své vrstevníky, se kterými se učí spolupracovat. (Thorová, 2015)

Dítě v období od tří do šesti let má velký zájem o herní aktivity. Proto etapa předškolního věku bývá označována obdobím hry. (Thorová, 2015) Hra je neverbální symbolická funkce, ve které dítě vyjadřuje svůj názor a pocity. (Vágnerová, 2012) „*S rozvojem symbolického myšlení se pro dítě stává v tomto období atraktivní fantazijní symbolická hra.*“ (Thorová, 2015, s. 382) V symbolické hře dítě pracuje se svou fantazií a dokáže předstírat situace, která se ve skutečnosti nedějí nebo nahrazovat významy předmětů. (Thorová, 2015) Díky symbolické hře dochází u dítěte k vyrovnání se s realitou, tak jak potřebuje, a k vyvolání pocitu uspokojení svých potřeb a přání, které se nemohou splnit. Naopak při tématické hře dítě nacvičuje budoucí sociální role. Jak pozitivní, tak i negativní. Tématická hra dává příležitost zažít mnoho nových situací a tím získat nové zkušenosti. (Vágnerová, 2012)

1.1. Vývoj poznávacích schopností v předškolním období

Autorky Vágnerová a Lisá (2021) uvádějí, že poznávání u dětí v předškolním věku je orientováno na nejbližší svět nacházející se kolem jedince a pochopení pravidel, která ve světě platí.

Zhruba okolo čtvrtého roku dítěte začíná období názorného (intuitivního) myšlení. Dítě nepoužívá předpojmy, které byly charakteristické pro předchozí období, ale uvažuje v celostních pojmech. (Langmeier, Krejčířová, 2006) Myšlení dítěte ještě neuznává zákony logiky. Proto je myšlení stále nepřesné a v mnoha směrech omezené. (Vágnerová, 2012)

Děti v předškolním věku stále nechápou trvalost podstaty a s tím související její nezávislost na změně vnější podoby. Nerozumí tomu, že když se objekt změní a opět navrátí do stejného stavu, jako na začátku, jedná se o týž objekt. Dále u dětí není vytvořen pojem

trvalost množiny předmětu, i přesto že pojem trvalost jednoho předmětu v čase a prostoru má. Pokud se změní vizuální podoba nějakého objektu, dítěti se situace jeví tak, že došlo i ke změně množství. (Vágnerová, 2012)

V předškolním období děti nerozumí všem dějům. Pokud něco nechápou, situaci si upraví tak, jak potřebují a jak se jim to hodí. Proto se u dětí v tomto období objevují nepravé lži neboli konfabulace. Dochází ke spojení vzpomínky s fantazií. Pro děti nepravé lži představují skutečnost a jsou samy přesvědčeny, že se jedná o pravdu. A právě fantazie je potřebná pro rozumovou a citovou vyrovnanost. (Vágnerová, 2012)

Předškolním dětem v myšlení chybí komplexní přístup. Myšlení je útržkovité, nekoordinované a nepropojené. Nedokáží zapojit do svých úvah více znalostí či různé pohledy na věc. Zaměřují se pouze na jednu oblast, proto je jejich uvažování často zúžené. (Vágnerová, 2012)

1.2. Psychomotorický vývoj v předškolním období

„V oblasti motorického vývoje předškolního dítěte dochází ke zdokonalování a k růstu kvality pohybové koordinace“. (Šulová, 2004, s. 67) Právě pohybová koordinace má vliv na rozvoj kognitivního, sociálního a emočního vývoje. Motorika (jemná i hrubá) je důležitým faktorem pro rozvoj v oblasti vnímání, myšlení a řeči. (Bednářová, Šmardová, 2022) K jemné motorice řadíme grafomotoriku a oromotoriku. (Vyskotová, Macháčková, 2013)

Grafomotorika je psychomotorická aktivita, která umožňuje vykonávat grafický projev. Do grafomotoriky řadíme psaní, kreslení, obkreslování, rýsování apod. S grafomotorikou úzce souvisí zrakové vnímání, vizuomotorika, paměť a prostorové vnímání. (Vyskotová, Macháčková, 2013)

Oromotorika neboli motorika mluvidel pracuje za pomoci orofaciálních svalů. Motorika mluvidel se využívá primárně při žvýkací a polykací funkci, špulení rtů, sání a při dalších aktivitách. (Vyskotová, Macháčková, 2013) Špatná pohyblivost mluvních orgánů vede k nesprávné výslovnosti některých hlásek (L, R, Ř) nebo se může podílet např. i na huhňavosti. (Kutálková, 2005)

U dětí můžeme aplikovat různá cvičení na podporu motoriky mluvidel, při kterých můžeme využívat např. různé pochutiny jako třeba čokoládu, kterou namažeme kolem pusy a tím pádem bude cvičení pro děti zábavnější. (Kutálková, 2011) Pro procvičování pohybu jazyka aplikujeme cviky jako např. pohyb jazyka zprava doleva, dopředu a dozadu, nahoru a dolů, krouživý pohyb jazyka, kdy si jedinec olizuje rty apod. Rty procvičujeme tak, že je špulíme, pískáme, dáváme pusinku, děláme široký úsměv a ukazujeme zuby. Dále je důležité

u dětí procvičovat čelistní úhel, který je nezbytný pro tvorbu samohlásek. Pro pohyb čelisti volíme aktivity jako pití brčkem, zacvakání zuby, ukousnutí kusu hrušky apod. (Kutálková, 2005)

Výše popsaná a mnoho dalších cvičení aplikujeme u dítěte, aby u něj nedošlo k problémům s výslovností nebo se výslovnost napravila. Výslovnost se může napravit do pátého roku dítěte, poté je již vhodné navštívit logopeda. (Kutálková, 2005)

Autorky Bednářová a Šmardová (2022) uvádějí že, velký význam v období předškolního věku má kresba. Pokud dítě v předškolním věku nevyhledává kreslení a malování, nakreslené čáry jsou kostrbaté, je neobratné v jemných pohybech, nejeví zájem o aktivity, při kterých se uplatňují jemné pohyby (stavebnice, kostky apod.), může se jednat o nevyzrálost v oblasti jemné motoriky a grafomotoriky. Nevyzrálost v těchto oblastech se může později projevit ve školním období. Jedinec může mít obtíže v osvojování si tvarů písmen, se zvýšenou chybovostí a neplynulostí tahů při psaní, s čitelností jeho písemného projevu apod.

Kresba je neverbální symbolická funkce, ve které se dítě může projevit a zobrazit realitu tak, jak ji chápe a vnímá. (Vágnerová, 2012). Při kresbě u dítěte sledujeme a podporujeme správné držení těla, držení psacího náčiní, uvolnění ruky a tlaku na podložku, postavení ruky při kreslení a psaní. (Bednářová, Šmardová, 2021)

Ve třech letech by měl být u dítěte navozen špetkový úchop. Je dobré, aby špetkový úchop již mělo dítě, které začíná více kreslit. Včasným a správným navozením špetkového úchopu dojde k předcházení obtíží, které se mohou posléze vyskytovat při psaní. (Bednářová, Šmardová, 2021)

Kresba se rozděluje do třech fází. První fáze je senzomotorická nebo také bývá nazývána presymbolická. Tato fáze dosud symbolický rys nemá. Dítě se zde kresbou jako takovou nezabývá. Více ho zajímá samotná grafomotorická činnost, kterou můžeme nazvat čmárání. Ve druhé fázi již dochází k přechodu na symbolickou úroveň. Dítě zjišťuje, že pomocí kresby může zobrazovat realitu, která se poté stává symbolem něčeho. V poslední fázi dítě dokáže nakreslit něco konkrétního. Kvalita dané kresby závisí na mnoha faktorech. A to na úrovni schopnosti motoriky, poznávacích procesů, na aktuálním emočním stavu dítěte apod. (Vágnerová, 2012)

První spontánní malbou u dětí je lidská postava tzv. hlavonožec, která se objevuje kolem třetího roku dítěte. Postava je zobrazována jen jako hlava a nohy. V současné době se můžeme setkat s názory, že hlavonožec bývá ztvárněn právě proto, že odpovídá úhlu vidění malého dítěte. Dítě vnímá nejvíce nohy dospělé osoby, které jsou ve výšce jeho očí a hlavu, která se k němu sklání, když s ním hovoří. (Šulová, 2004)

Další fází zobrazování lidské postavy je stádium subjektivně fantazijního zpracování. Dítě postavě zdůrazňuje detaily, které jsou podle něj důležité. Zobrazení těchto detailů nepřilíh odpovídá realitě. Následující fáze realistického zobrazení se objevuje na konci předškolního období. Dítě ztvárňuje převážně to, co vidí a lidské postavy se již více podobají skutečnosti. (Vágnerová, 2012)

Výtvarné projevy předškoláka by měli být od rodičů a od předškolního zařízení značně podporované. Pro kresbu by se měly vytvořit i vhodné podmínky. Důležitý je vhodný pracovní prostor, dostatek různých materiálů, klid pro práci apod. (Šulová, 2004)

1.3. Vývoj řeči

Vývoj řeči se dělí do etap, které mohou mít různé trvání. Etapy ontogeneze řeči rozdělujeme na předřečové období, které trvá přibližně do dvanáctého měsíce dítěte, a vlastní vývoj řeči, který začíná od jednoho roku dítěte. (Klenková, 2006)

První období v předřečovém období se nazývá období křiku. (Krahulcová, 2013) *Reflexní křik nemá ze strany dítěte ještě signální význam, přesto lze z křiku usuzovat na mnohé faktory.*“ (Klenková, 2006, s. 35) Následující období, které je mezi 2.-3. měsícem nazýváme obdobím broukání, které se prolíná s pudovým žvatláním. Při pudovém žvatlaní jsou tvořeny prefonémy, které vznikají, když dítě při vytváření hlasu využívá sací a polykací reflex. (Klenková 2006)

Období napodobovací je charakteristické tím, že dítě opakuje zvuky z okolí a zvuky, které sám vydává. (Kejklíčková, 2016) Dítě se pokouší napodobovat slova, ale to se mu ještě nedaří. Dokáže ale napodobit melodii a tempo řeči. (Kutálková, 2009) Kejklíčková (2016) uvádí, že v napodobovacím období se začíná vyskytovat první vědomé slovo, které je vytvořeno opakováním stejné slabiky (máma, táta,...)

Období porozumění řeči se vyznačuje tím, že dítě již začíná chápat a rozumět některým slovům, větám apod. (Kejklíčková, 2016) Dítě samo stále ještě nemluví, ale na slova začíná reagovat. Tyto reakce jsou ovlivněny melodií řeči, gestikulací a mimikou komunikující osoby. Nepostradatelná v tomto období je názornost, kdy mluvíme s dítětem pouze o tom, co v danou chvíli vnímá. (Krahulcová, 2013)

První stádium vlastního vývoje řeči, který nastává kolem jednoho roku života jedince, nazýváme emocionálně-volným. Toto stádium je typické tím, že se zde objevují první dětská slova, kterými dítě vyjadřuje své pocity, emoce a přání. (Krahulcová, 2013) *„První slova znějí jinak než slova dospělých, nemají přesnou artikulační podobu, ale protože rodiče vnímají, že těmito dětskými slovy děti označují ustáleně některé pojmy, povzbuzují dítě, aby tato slova*

používalo, a přiznávají jim komunikační záměr.“ (Červenková, 2019, s. 78) Děti se stále často dorozumívá mimikou, gesty apod. Kolem jednoho a půl roku až dvou let dítě napodobuje mluvu dospělých a zjišťuje, že mluvení je činnost. Tato fáze se nazývá egocentrické stádium vývoje řeči. (Klenková, 2006)

V asociačně-reprodukčním stádiu slova dítěte získávají pojmenovovací funkci. Nejprve dochází k označování osob různými výrazy a poté k označení jevů v okolí (Bytešníková, 2012). *„Mezi 2. a 3. rokem dochází k prudkému rozvoji komunikační řeči. Pomocí řeči se dítě učí dosahovat drobné cíle, vidí, že pomocí řeči může usměrňovat dospělé, což se mu líbí a snaží se s dospělými komunikovat stále častěji.*“ (Klenková, 2006, s. 36)

Předposlední stádium vlastního vývoje řeči se nazývá stádium logických pojmů, které bývá okolo třetího roku dítěte. (Klenková, 2006) *„Ve zmíněné vývojové fázi sledujeme jev, kdy prostřednictvím abstrakce se slova, do této doby velmi spjatá s konkrétními výrazy jevy, stávají všeobecnými pojmy.*“ (Bytešníková, 2012, s. 20) V tomto období jsou na dítě kladeny vysoké nároky, a proto může docházet k vývojovým obtížím v řeči (opakování hlásek, slabik, slov). (Klenková, 2006)

Krahulcová (2013) uvádí, že stádium intelektualizace řeči nastává po čtvrtém roce dítěte a pokračuje do konce období předškolního až školního. V průběhu intelektualizace řeči se i v dospělosti zpřesňuje gramatika jazyka a obsah slov. (Krahulcová, 2013) Slova se intelektualizují a dítě začíná chápat obsah slov, rozlišuje pojmy konkrétní a abstraktní, rozšiřuje svou slovní zásobu. (Bytešníková, 2012)

1.4. Jazykové roviny v ontogenezi řeči

Při zkoumání řečového vývoje dítěte využíváme i přístup z hlediska jazykových rovin. Jazykové roviny se ve vývoji řeči prolínají a probíhají souběžně v jednotlivých časových intervalech. (Zajitzová, 2011)

Foneticko-fonologická rovina

Foneticko-fonologická rovina je zaměřena na zvukovou stránku řečového projevu, rozdělováním zvukově stejných a odlišných slov, analýzou a syntézou slov a vět, správnou výslovností apod. Mezi základní jednotky této roviny řadíme hlásky a fonémy. (Klenková, Bočková, Bytešníková, 2012)

Foneticko-fonologickou rovinu můžeme zkoumat ze všech rovin nejdříve. Jelikož již po sedmém týdnu života dítěte můžeme pozorovat, že do svého křiku přidává souhláskové zvuky. Poté je důležitým milníkem přechod od pudového žvatlání na napodobující. Tento

klíčový moment můžeme považovat za vývoj výslovnosti. (Klenková, Bočková, Bytešníková, 2012)

Vývoj výslovnosti tedy začíná poměrně brzy a probíhá až do pátého (někdy až sedmého) roku dítěte. Proces vývoje výslovnosti je velmi variabilní a ovlivněn mnoha faktory, zejména obratností motoriky řečových orgánů, úrovní schopnosti fonemického sluchu, intelektu dítěte a také společenským prostředím, ve kterém vyrůstá. (Klenková, 2006)

Dítě by kolem pátého roku svého života mělo umět správně vyslovit všechny hlásky a sykavky. (Pečarková, 2022) Pečarková uvádí, že správná výslovnost hlásek L, R, Ř se může ustálit až kolem sedmého roku dítěte.

Nesprávnou výslovnost považujeme do pěti let jako fyziologickou, od pěti do sedmi let jako prodlouženou fyziologickou. O vadné výslovnosti se hovoří po sedmém roce dítěte, kdy se výslovnost spontánně již neupraví. (Bednářová, Šmardová, 2021)

Co se týče fixace hlásek, tak nejprve dochází k fixaci samohlásek, poté dvojhlásek (eu, au, ou) a nakonec souhlásek. (Klenková, Bočková, Bytešníková, 2012) U souhlásek se nejprve fixují souhlásky závěrové, poté jednoduché úžinové, polozávěrové a nakonec hlásky úžinové se zvláštním způsobem tvoření. (Klenková, 2006)

Ve foneticko-fonologické rovině tedy zkoumáme u dítěte zvládnutí výslovnosti jednotlivých hlásek a artikulační obratnost. Foneticko-fonologická rovina je avšak úzce spjata se sluchovým vnímáním a fonemickou diferenciací (sluchové rozlišování hlásek). (Bednářová, Šmardová, 2021)

Autorky Bednářová a Šmardová (2021) uvádějí, že s rozvojem pozornosti se pojí záměrné naslouchání, kdy dítě ve třetím roce života dokáže lokalizovat zvuk a naslouchat krátkému příběhu, ve čtyřech letech pozná píseň podle melodie, naslouchá pohádce či příběhu. Ve čtyřech a půl letech až pěti letech je jedinec schopen sluchově rozlišovat změnu samohlásek ve slovech bez vizuálního podnětu a v pěti letech rozlišovat znělé, neznělé hlásky a sykavky taktéž bez vizuálního podnětu. V pěti a půl až pěti letech dítě zvládá rozlišovat změnu délky a v pěti a půl až šesti letech rozpozná změnu měkčení bez vizuálního podnětu a dále rozlišuje i bezvýznamové slabiky. V rámci sluchové paměti tříleté dítě zopakuje větu ze tří slov, ve čtyřech letech větu ze čtyř slov a tři nesouvisející slova, v pěti letech pětislovnou větu a v šesti letech větu, která je složena z více slov a pět nesouvisejících slov.

Sluchová analýza a syntéza se rozvíjí ve čtyřech letech života jedince, kdy dokáže roztleskat slovo na slabiky. V čtyřech a půl až pěti letech je schopen z trojice slov najít dvojici, která se rýmuje, v pěti letech určit počet slabik a počáteční hlásku slova a v pěti a půl až šesti letech poslední hlásku slova. V šesti až sedmi letech dítě zvládne slovní kopanou, složit z hlásek

slovo nebo určit, jestli slovo danou hlásku obsahuje. V sedmi letech je jedinec schopen složit a rozložit dvojslabičné slovo na hlásky. (Bednářová, Šmardová, 2021)

Vnímání rytmu se rozvíjí kolem čtvrtého roku dítěte, kdy se zlepšuje schopnost určit shodnost dvou krátkých rytmických struktur, v pěti letech jsou to již delší rytmické struktury. V pěti a půl až šesti letech je jedinec schopen zaznamenat krátkou a později delší rytmickou strukturu. (Bednářová, Šmardová, 2021)

Lexikálně-sémantická rovina

V lexikálně-sémantické rovině sledujeme aktivní a pasivní slovní zásobu osob. Jedná se tedy o perceptivní a expresivní složku řeči. Zhruba od desátého měsíce dítěte můžeme sledovat rozvoj jeho pasivní slovní zásoby, tedy porozumění řeči. Dítě na pokyn reaguje motoricky (otočí se, zamává apod.). Přibližně kolem roku nebo roku a půl se u dítěte rozvíjí aktivní slovní zásoba. Dítě v tomto věku začíná pokládat otázky typu „Kdo je to?“, „Co je to?“. Mezi třemi až čtyřmi roky jsou od dítěte kladeny především otázky „Proč?“, „Kdy?“. (Bednářová, Šmardová, 2021)

K největšímu nárůstu slovní zásoby dochází zhruba do tří let věku dítěte. Ve druhém roce dítě zná přibližně 270–300 slov. Ve třetím roce se slovní zásoba zvyšuje zhruba na 1 000 slov, ve čtvrtém roce na 1 500 slov. V šesti letech činí slovní zásoba dítěte okolo 2 500-3 000 slov. (Klenková, Bočková, Bytešníková, 2012)

„U dětí předškolního věku se v rámci rozvoje lexikálně-sémantické roviny zaměřujeme na systematické objasňování významu slov, označujících předměty, jevy a činnosti (jak z každodenního života, tak i postupně přiměřeným způsobem těch, se kterými dítě nepřichází do styku často).“ (Bytešníková, 2012, s. 77) Při pojmenovávání předmětů a jevů z okolí dochází u dítěte k rozšiřování slovní zásoby, která by měla být při nástupu do školy na odpovídající úrovni. Dochází taktéž i k chápání a správnému užívání synonym, homonym, antonym a i nadřazeným a podřazeným pojmům. (Bytešníková, 2012)

V rámci lexikálně-sémantické roviny můžeme u tříletého dítěte zkoumat schopnost pojmenovávat běžné věci na obrázku, správnost užívání slov „ano, ne“, chápání pojmů „já, moje“. Od tří až do tří a půl let je jedinec schopen popsat obrázek či ukázat obrázek podle podstatného znaku, reprodukovat jednoduchou říkanku. Od tří a půl let již chápe jednoduché protiklady a rozpoznává věci dle společných znaků. Čtyřleté dítě samovolně vypráví podle obrázku, poslouchá pohádku a chápe její děj, rozumí nadřazeným pojmům. V pěti letech jedinec porozumí jednoduchým vtipům, sestaví a popíše dějovou posloupnost, pojmenuje profese a sdělí, co je náplní dané práce. V pěti až šesti letech dítě tvoří antonyma (protiklady), synonyma

(slova stejného nebo podobného významu) a nadřazené pojmy, pozná homonyma (slova stejného zvuku, ale jiného významu), najde na obrázku nesmysl a popíše ho, interpretuje pohádky, zvládá ve správném pořadí realizovat pokyny, které jsou komplikované a dlouhé. (Bednářová, Šmardová, 2021)

Morfologicko-syntaktická rovina

Morfologicko-syntaktická rovina se zabývá uplatňováním gramatických pravidel v mluvním projevu, správností používaných slov, vět, slovosledu, rodu, čísla, pádu apod. Počátky morfologicko-syntaktické roviny lze evidovat přibližně kolem prvního roku života dítěte, kdy začíná vlastní vývoj řeči. Dítě začíná produkovat první slova, která plní funkci celých vět, tvoří tzv. jednoslovné věty. V počátku dítě užívá zvukomalebná citoslovce, poté podstatná jména v prvním pádě a slovesa ve tvaru infinitivu, rozkazovacím způsobu nebo ve třetí osobě. (Klenková, Bočková, Bytešnicková, 2012)

Z hlediska užívání slovních druhů, můžeme sledovat prudký rozvoj mezi druhým a třetím rokem jedince. V této době se v řeči začínají objevovat přídavná jména, zájmena a příslovce. Postupně v dalším vývoji řeči se objevují i ostatní slovní druhy, jako číslovky, spojky a předložky. Dítě by po čtvrtém roce života mělo užívat veškeré slovní druhy. (Bytešnicková, 2012)

Pojem fyziologický dysgramatismus používáme pro označení odchylky v gramatické stavbě řeči u dítěte do čtyř let věku. Po čtvrtém roce dítěte by se již gramatické odchylky vyskytovat neměly. Jestliže tomu tak není, mohlo by se jednat o narušený vývoj řeči. (Klenková, 2006)

V diagnostice morfologicko-syntaktické roviny sledujeme, zda tříleté dítě mluví ve větách a přidává postupně jak k podstatným jménům tak i slovesům přídavná jména, zájmena atd., rozlišuje mezi jednotným a množným číslem či správně skloňuje. Ve čtyřech až pěti letech zkoumáme zda dochází k užívání minulého, přítomného a budoucího času, všech slovních druhů a celkově jestli je mluvním projev gramaticky správně. Mezi pátým až šestým rokem života by mělo dítě poznat věty, které jsou nesprávně utvořené a doplňovat do příběhu slova ve správném tvaru. (Bednářová, Šmardová, 2021)

Pragmatická rovina

Pragmatická rovina se zabývá schopností jedince realizovat různé komunikační záměry. Jedná se např. o schopnost zapojit se do konverzace a dodržovat při tom pravidla dialogu, dále držet se tématu v rozhovoru, adekvátně reagovat na nonverbální projevy a i nonverbální komunikaci používat apod. (Klenková, Bočková, Bytešnicková, 2012)

Dítě si ve dvou až třech letech uvědomuje a chápe svoji roli komunikačního partnera. Již dokáže reagovat dle konkrétní situace a dané reakce jsou jistější. Po třetím roku života sledujeme u dítěte snahu komunikovat a udržet krátký rozhovor. (Klenková, 2006) V tomto období jedinec dokáže požádat o něco, co právě potřebuje, vyprávět příběhy a hovořit o minulosti a budoucnosti. (Bytešníková, 2012).

Dítě ve čtyřech letech zvládá více přiměřeně komunikovat v různých situacích a řeč zde získává regulační funkci. Prostřednictvím řeči je možné usměrnit chování dítěte a i samotné dítě řeč využívá k regulaci dění v okolí. (Klenková, 2006)

V předškolním věku jedinec již zvládá v různých komunikačních situacích rychle reagovat. Celkově by dítě mělo být vedeno k tomu, aby zvládalo bez problému komunikovat nejen s dětmi, ale i dospělými. Mělo by umět vést rozhovor, naslouchat druhým, doptávat se na věci, kterým nerozumí, čekat až druhý dokončí myšlenku a až poté hovořit apod. (Bytešníková, 2012)

V pragmatické rovině hodnotíme zda tříleté dítě využívá již primárně verbální formu komunikace a ve třech až třech a půl letech zvládá sdělit své jméno, jména sourozenců a kamarádů. Ve 4 letech by měl jedinec hovořit o svých pocitech, zážitcích, přáních a měl by zvládnout předat krátký vzkaz. U pětiletého až šestiletého dítěte sledujeme jeho řečový projev jak po formální, tak i obsahové stránce, zda navazuje kontakt s dospělými i dětmi a dodržuje konverzační pravidla. Dále by dítě v tomto věku mělo již samostatně a smysluplně zformulovat otázku, vyjádřit své myšlenky, nápady, prožitky a sdělit ostatním své jméno a příjmení, jména sourozenců, kamarádů, učitelek a svou adresu. (Bednářová, Šmardová, 2021)

2. Odchytky komunikace u dítěte v předškolním věku

Komunikace je dovednost používat výrazové prostředky, díky kterým si vytváříme a udržujeme mezilidské vztahy. (Klenková, 2006) Autorky Klenková, Bočková a Bytešnicková (2012) definují termín komunikace jako sdělování, spojování, přenos, participace.

Komunikaci můžeme rozdělit na verbální a neverbální. Verbální (slovní) komunikace chápeme jako komunikační proces, který se uskutečňuje prostřednictvím mluvené nebo psané řeči. Kdežto neverbální komunikace využívá neslovní prostředky a doprovází mluvenou řeč. Do neverbální komunikace zahrnujeme gesta, postoj těla, pohyby celého těla, zrakový kontakt, komunikační vzdálenost, tón hlasu, mimiku atd. (Klenková, Bočková, Bytešnicková, 2012)

2.1. Narušená komunikační schopnost

Narušená komunikační schopnost patří mezi hlavní předmět oboru logopedie. Při diagnostice musíme na narušenou komunikační schopnost pohlížet jako na celek. Nesmíme se zaměřit pouze na jednu stránku řeči (např. na tu zvukovou). Musíme brát v potaz všechny jazykové roviny a její projevy. (Klenková 2006) *„Komunikační schopnost je narušena tehdy, když některá rovina jeho jazykových projevů (příp. několik rovin současně) působí interferenčně vzhledem ke komunikačnímu záměru“*. (Lechta, 2003, s. 17)

U dětí se mohou objevit projevy, které jsou fyziologickými jevy a nehovoříme o nich jako o narušené komunikační schopnosti. Kolem 3. – 4. roku života dítěte se může projevit fyziologická neplynulost, do 4. roku dítěte se objevuje popřípadě fyziologický dysgramatizmus. Zařazujeme sem i fyziologickou dyslálii, která se projevuje jako nesprávná výslovnost nebo záměna hlásek při výslovnosti a taktéž ji nepovažujeme za narušenou komunikační schopnost. (Klenková, 2006)

Narušená komunikační schopnost se rozděluje do základních 10 okruhů narušené komunikační schopnosti. První okruh je vývojová nemluvnost, do které se řadí vývojová dysfázie a opožděný vývoj řeči. Následuje získaná organická nemluvnost, do které spadá afázie. Další okruh je získaná psychogenní nemluvnost, tedy mutismus. Následující okruh se nazývá narušení zvuku řeči (rinolalie a palatolalie). Pátý okruh pojednává o narušení plynulosti řeči. Do této kategorie řadíme koktavost (balbuties) a breptavost (tumultus sermonis). Následuje okruh narušení článkování řeči, tedy dyslalie a dysartrie. Další okruh je narušení grafické stránky řeči, a poté symptomatické poruchy řeči. Poslední dva okruhy se nazývají poruchy hlasu a kombinované vady a poruchy řeči. (Lechta, 2003 in Klenková, 2006)

2.2. Nejčastější narušená komunikační schopnost u dětí v předškolním věku

Vývojová nemluvnost

Vývoj řeči je komplikovaný proces, na kterém se podílí mnoho vnitřních i vnějších faktorů. Mezi vnitřní faktory patří např. vrozené předpoklady, nadání, správný vývoj, jak sluchu tak i zraku, náležitý vývoj intelektu apod. Mezi vnější faktory patří především vliv prostředí a výchova. Spadá sem i přiměřený počet podnětů, které vedou dítě ke komunikaci. (Klenková, 2006). Průběh vyžívání centrální nervové soustavy a vývoj percepčních, kognitivních, jazykových a motorických funkcí souvisí ve většině případů s nedostatky, které se nachází ve vývoji řeči jedince. Narušený nebo i opožděný vývoj řeči v raném a předškolním věku může mít nepříznivý vliv na další vývoj jedince (např. školní úspěšnost, sociální vztahy). (Bytěšníková, 2012)

Pokud dítě komunikuje méně, než je běžné vzhledem k jeho chronologickému věku, jedná se pravděpodobně o opožděný vývoj řeči. Zásadní je, aby jedinec projevoval úsilí o komunikaci. Jestliže se jedná pouze o opožděný vývoj řeči, tak se řeč časem za kvalitních podmínek vyrovná normě. (Bytěšníková, 2012)

Kutálková (2011) zařazuje mezi příčiny, které se mohou podílet na opožděném vývoji např. dědičnost, nedostatek pohybu, prenatální a perinatální okolnosti, nepřiměřené reakce na řečový projev dítěte, příliš častá nemocnost apod.

Jedinci s vývojovou dysfázií neboli narušeným vývojem řeči mají sníženou schopnost nebo až neschopnost naučit se verbálně komunikovat. Příčinou vývojové dysfázie mohou být všechny problémy, které se vyskytovaly v těhotenství, při porodu nebo brzy po něm. (Kolesová, 2016) Klenková (2006) uvádí, že intelekt u jedinců s vývojovou dysfázií je zcela v normě. Dokonce může být i nadprůměrný.

Získaná psychogenní nemluvnost – mutismus

Mutismus je porucha, u které jedinec není schopen verbálně komunikovat. Mutismus zasahuje do mnoha oborů. A to především do psychiatrie, psychologie, logopedie a foniatric. Jedná se o psychogenně podmíněnou poruchu, která je bez organického poškození mozku. (Bytěšníková, 2012)

Mutismus má dvě formy. A to totální mutismus a (s)elektivní mutismus. Totální mutismus se projevuje neschopností komunikovat (ani v rodině, ani mimo rodinu). Jedinec nedokáže hlasitě komunikovat, i přesto že má osvojené a zachovalé sluchové a řečové dovednosti. S (s)elektivním mutismem se nejčastěji setkáváme u dětí v předškolním a mladším

školním věku. (Bytešnková, 2012) Projevem (s)elektivního mustismu je mlčení v určitých situacích. Proč se zábrana v mluvy vyskytuje není zřejmé. (Kejklíčková, 2016)

Narušení zvuku řeči – rinolálie, palatolálie

Do okruhu narušení zvuku patří huhňavost (rinolálie) a palatolálie. Rinolálie je porucha zvuku řeči, která se vyskytuje relativně často u dětí. U rinolálie je patologicky změněná nosovost, která je zvýšená či snižená. Jestliže je patologicky nosovost snižená hovoříme o hyponazalitě (zavřená huhňavost). Pokud je naopak patologicky nazalita zvýšená hovoříme o hypernazalitě (otevřená huhňavost). (Bytešníková, 2012)

Hyponazalita vzniká na základě patologicky zmenšeného prostoru v dutině nosní a nosohltanové. (Klenková, 2006). Zavřenou huhňavost rozdělujeme na přední (anteriorní) a zadní (posteriorní). Zavřená přední huhňavost má příčinu vzniku v dutině nosní. Může se jednat o různé deformace nosní přepážky, polypy. (Vitásková, Peutelschmiedová, 2005) Zadní huhňavost se vyskytuje nejvíce u dětí v předškolním a mladším školním věku, kdy mají zbytnělé nosních mandle. Další příčinou vzniku mohou být nádorové onemocnění nosohltanu, úzké nosní průduchy atd. (Bytešníková, 2012)

Příčiny otevřené huhňavosti jsou rozštěpy, zkrácené měkké patro a nedostatečně vyvinuté jeho svalstvo, různé úrazy, nádory, obrna měkkého patra (periferních – roztroušená skleróza, centrálních – úrazy mozku, lebky) apod. (Bytešníková, 2012)

Palatolálie je jednou z nejtěžších druhů narušené komunikační schopnosti. Příčinou palatolálie jsou orofaciální rozštěpy. *„Orofaciální rozštěpy vznikají zadržáním časného embryonálního vývoje těch struktur, ze kterých by se později vyvinuly rty, čelist, tvrdé a měkké patro (ve 4. - 9. týdnu nitroděložního vývoje). Projevují se dislokací, defektem nebo i chyběním měkkých i kostních částí tkání.“* (Klenková, 2006, s. 139) Jedinec s palatolálií obvykle má narušenou artikulaci, rezonanci a srozumitelnost řeči. (Bytešníková 2012)

Narušení článkování řeči – dyslálie, dysartrie

Dyslálie patří mezi nejčastější narušenou komunikační schopnost, která se vyskytuje nejen u dětí. Dyslálie je porucha artikulace, kdy jedinec nevyslovuje jednu či více hlásek podle jazykových norem. (Bytešníková, 2012)

Příčiny dyslálie jsou vnější i vnitřní. Jedná se především o dědičnost, narušení sluchového a zrakového vnímání, poškození centrální nervové soustavy, poškození nervových drah, negativní vliv prostředí (špatný mluvný vzor, mazlivá řeč...) apod. (Bytešníková, 2012)

Dyslálie se dělí podle vývojového hlediska na fyziologickou, prodlouženou fyziologickou a pravou. U dětí do čtyř až pěti let je běžné, když ještě správně nevyslovují

některé hlásky. V tomto případě se jedná o fyziologickou dyslálii. (Kejklíčková, 2016) Prodloužená fyziologická dyslálie nastává tehdy, pokud špatná výslovnost přetrvává do sedmého roku života dítěte. Pravá nebo také skutečná dyslálie je u dětí, které dosáhly sedmi a více let, a u nichž je řeč již upevněná a nedochází k samovolné úpravě hlásek. (Bytešníková, 2012)

U dětí se nejčastěji vyskytuje rotacismus, kdy je špatně vyslovována hláska **R**, nebo také hláska **Ř**. Sigmatismus, který se týká sykavek, se taktéž objevuje poměrně často. V méně případech se u dětí vyskytuje lambdacismus, kdy je problém v hlásce **L**, či kapacismus (gamacismus). U kapacismu je narušena výslovnost hlásek **K, G, CH**. Příčinou může být špatná funkce patrohltanového uzávěru (Kejklíčková, 2016).

Vývojová dysartrie je porucha, u které dochází k narušení artikulace jako celku, fonace, respirace a výskytu dysprozodie. (Bytešníková, 2012) Kejklíčková (2011) řadí mezi příčiny dysartie poškození mozku v období prenatálním a perinatálním, MO, cévní mozkové příhody, záněty mozkových blan a mozku, úrazy lebky, kdy je poškozen i mozek apod.

Poruchy hlasu

Porucha hlasu je patologická změna ve struktuře hlasu. Hlasové poruchy se objevují v každém věku. (Klenková, Bočková, Bytešníková, 2012)

U předškolních dětí se může objevovat dětská hyperkinetická dysfonie. Charakteristické jsou zde různé stupně chrapotu. Děti se v hlučném prostředí při zábavě a při hrách překřikují a hlas přemáhají. Děti již v předškolním věku je třeba vést k hlasové hygieně. Je důležité, aby komunikovaly ve vyvětrané místnosti, přijaly dostatečné množství tekutin, dostatečně spaly, nepřekřikovaly se, nepoužívaly tvrdý hlasový začátek apod. (Bytešníková, 2012)

Mezi příčiny poruch hlasu se řadí např. asymetrie hrtanu, opakující se alergie, nepřiměřená teplota a vlhkost prostředí, záněty hrtanu, záněty dýchacích cest, nádory, úrazy a další. (Klenková, 2006)

Narušení plynulosti řeči

Do okruhu narušení plynulosti řeči se řadí koktavost (balbuties) a breptavost (tumultus sermonis). Neplýnulost, která je charakteristická pro koktavost, se vyskytuje nejčastěji na začátku promluvy. Může se ale vyskytovat i u slov, která nesou největší význam, jako podstatná jména nebo slovesa. (Stewart, 2016)

Kejklíčková (2016) uvádí, že mezi příčiny koktavosti patří např. nepříznivé poměry v rodině, změna bydliště, narození mladšího sourozence, napadením zvířetem či úmrtí rodiče

nebo blízké osoby. Pro kocktavost jsou charakteristické tři příznaky. A to dysfluence, nadměrná námaha při projevu a psychická tenze (Bytešníková, 2012).

Je zcela běžné, že se u dítěte kolem 3. roku vyskytuje fyziologická dysfluence. Dítě se v průběhu svého mluveného projevu může zadržnout. Fyziologická dysfluence během pár měsíců odezní, proto si ji nesmíme plést s kocktavostí. Pro komunikaci s dětmi, u nichž se objevují problémy s plynulostí řeči existuje pár pravidel. Dítě bychom neměli upozorňovat na jeho zadržávání, měli bychom ho poslouchat s určitým zaujetím, dát dítěti čas na to, aby nám vše řeklo apod. (Bytešníková, 2012).

Breptavost nebo-li tumultus sermonis je narušená komunikační schopnost, která se projevuje zrychleným tempem a rytmem řeči. Projev jedince je charakteristický tím, že vynechává hlásky někdy i celá slova nebo špatně artikuluje. (Bytešníková, 2012) Breptavost je nejvíce pozorovatelná u dlouhých slov a vět, protože čím více slabik dané slovo má, tím je řeč více zrychlená. (Metodický portál RVP, 2020) Kejkličková (2016) uvádí, že jedinec s breptavostí si svou vadu neuvědomuje. Tudíž u něj nedochází k obavám spojenými s mluvením na veřejnosti.

Praktická část

3. Posuzování komunikační schopnosti u dětí v předškolním věku

3.1. Cíle a metodologie výzkumu

Hlavním cílem bakalářské práce je zjistit úroveň komunikační schopnosti u náhodně vybraných dětí v předškolním věku v běžné mateřské škole. K naplnění hlavního cíle jsou stanoveny cíle dílčí, kterými jsou:

- Sestavení materiálu k získání informací o úrovni komunikačních schopností u dětí v předškolním věku
- Analýza jazykových rovin (lexikálně–sémantická rovina, foneticko–fonologická rovina, morfologicko-syntaktická rovina, pragmatická rovina)
- Analýza oromotoriky (rty, jazyk)

V souvislosti s naplnění hlavního cíle byly vytvořeny výzkumné otázky:

VO1: Jaká jazyková rovina je u zkoumaných dětí nejvíce narušena?

VO2: Jaký úkol týkající se jazykových rovin byl u zkoumaných dětí nejnáročnější?

VO3: Jaká je úroveň oromotoriky u zkoumaných dětí?

3.2. Metodologie výzkumného šetření

V bakalářské práci byl proveden kvalitativní výzkum s použitím technik zúčastněného pozorování a analýzy výsledků činnosti.

Pro realizaci výzkumného šetření byla vybrána mateřská škola v Jihomoravském kraji. Před započítím výzkumu bylo zkontaktováno vedení mateřské školy a domluven termín pro společnou konzultaci, na které byly upřesněny požadavky výzkumu. Zákonným zástupcům byly rozdány informované souhlasy, ve kterých byl popsán účel práce. Svým podpisem zákonní zástupci potvrdili účast jejich dítěte na výzkumu. Samotné výzkumné šetření proběhlo v listopadu roku 2022. Výzkum probíhal s jednotlivými účastníky individuálně v oddělené místnosti 20 – 25 minut.

Pro výzkumné šetření byly vytvořeny tabulky, do kterých se zaznamenávaly výsledky účastníků. Během výzkumu byl pořízen zvukový záznam. Úkoly, které účastníci plnili byly zaměřené na lexikálně–sémantickou rovinu, morfologicko-syntaktickou rovinu, foneticko-fonologickou rovinu, pragmatickou rovinu a cvičení určené pro oromotoriku. V rámci lexikálně–sémantické roviny měly děti plnit úkoly zaměřené na sestavení dějové posloupnosti, určení protikladů, tvoření nadřazených pojmů, poznání slova stejného zvuku, ale jiného

významu, poznání nesmyslu na obrázku. Morfologicko-syntaktická rovina obsahovala cvičení na rozlišování mezi jednotným a množným číslem, poznáním nesprávně utvořených vět a určování rýmů. V rámci foneticko-fonologické roviny měly děti určit první a poslední hlásku slov a určovat počet slabik. V pragmatické rovině byl hodnocen celkový projev účastníků, zda umí říct své jméno a příjmení, věk, jména sourozenců nebo kamarádů. Dále dětem byl dán úkol, který se zabýval určením správného sociálního chování. Úkoly byly převzaté nebo vycházely z publikace Diagnostika dítěte v předškolním věku. (Bednářová, Šmardová, 2021)

Všechny úkoly byly hodnoceny dle škály z publikace Diagnostika dětí v předškolním věku. (Bednářová, Šmardová, 2021) Hodnocení má formu: zvládá samostatně, zvládá s pomocí, nezvládá. Na základě náročnosti a počtu kroků, které děti musí udělat, aby úkol zvládly, byly vytvořeny tabulky. Tabulky určují dle počtu chyb do jaké kategorie dítě spadá (viz tab. č. 1, 2, 3, 4, 5).

Lexikálně – sémantická rovina			
	Zvládá (počet chyb)	Zvládá s pomocí (počet chyb)	Nezvládá (počet chyb)
Dějová posloupnost	0-1	2-3	4-5
Protiklady	0-2	3-4	5-6
Tvoření nadřazených pojmu	0-1	2-3	4-5
Slova stejného zvuku, ale jiného významu	0-2	3-5	6-8
Pozná nesmysl na obrázku	0-1	2-3	4-5

Tabulka 1: možný počet chyb u úkolů v lexikálně-sémantické rovině

Morfologicko – syntaktická rovina			
	Zvládá (počet chyb)	Zvládá s pomocí (počet chyb)	Nezvládá (počet chyb)
Rozlišování mezi jednotným a množným číslem	0-1	2-3	4-5
Nesprávně utvořené věty	0-2	3-5	6-10
Rýmování	0-1	2-3	4-5

Tabulka 2: možný počet chyb u úkolů v morfologicko-syntaktické rovině

Foneticko – fonologická rovina			
	Zvládá (počet chyb)	Zvládá s pomocí (počet chyb)	Nezvládá (počet chyb)
Určování první hlásky	0-1	2-3	4-5

Určování poslední hlásky	0-1	2-3	4-5
Určení počtu slabik	0-1	2-3	4-5

Tabulka 3: možný počet chyb u úkolů ve foneticko-fonologické rovině

Pragmatická rovina			
	Zvládá (počet chyb)	Zvládá s pomocí (počet chyb)	Nezvládá (počet chyb)
Sociální situace	0	1-2	3
Říct své jméno, věk, jména sourozenců nebo kamarádů	0-1	2-3	4-5

Tabulka 4: možný počet chyb u úkolů v pragmatické rovině

Oromotorika			
	Zvládá (počet chyb)	Zvládá s pomocí (počet chyb)	Nezvládá (počet chyb)
Oromotorika	0-3	4-6	7-9

Tabulka 5: možný počet chyb u úkolů v oromotorice

3.3. Charakteristika zařízení

Pro výzkum byla vybrána běžná mateřská škola v Jihomoravském kraji. Mateřská škola disponuje dvěma třídami a celková její kapacita je 47 dětí. Děti navštěvující mateřskou školu jsou v neustálém kontaktu s přírodou, jelikož školka je obklopena zelení, lesy a přírodní krajinou. Dále se v okolí mateřské školy nachází školní zahrada, dětské hřiště a workoutové hřiště.

Provozní režim mateřské školy je od 6:30 do 16:30 hodin. Do 9:00 hod. mají děti možnost spontánních a i řízených aktivit, pohybových aktivit. Po deváté hodině následuje dopolední svačina, po které se chodí s dětmi ven. Po obědě je čas na přípravu na odpočinek pro děti, které zůstávají ještě v mateřské škole. Během odpočinku se dětem čtou pohádky. V 14:30 hod. děti mají odpolední svačinu a nejpozději v 16:30 děti odcházejí domů.

Školní vzdělávací program, který vzdělává děti navštěvující mateřskou školu se nazývá Barevné pastelky. Cílem programu je naplňování kompetencí k učení, k řešení problémů, komunikaci, k sociální a personální kompetenci a ke kompetenci činností a občanské. Jednotlivé kompetence nesou symbol barev (modrá, žlutá, červená, bílá, zelená).

3.4. Charakteristika výzkumného vzorku

Výzkumný vzorek se skládá z pěti dětí ve věku od pěti do šesti let. Jedná se o čtyři chlapce a jednu dívku. Děti byly vybrány na základě souhlasu jejich zákonných zástupců se zapojením do výzkumu. V práci je kladen důraz na anonymitu, proto byla u všech dětí pozměněna jména.

Aleš

Aleš je pětiletý chlapec. Je hodně citlivý, hodný, není zákeřný a pomáhá kamarádům. Špatně snáší změny a hůře se odlučuje od rodiny. Delší dobu mu trvá, než si vybere hru, se kterou by si chtěl hrát. Není vůdčí typ a spíše se drží pořád stejné party dětí.

Barbora

Barbora má šest let. Je hodná a manuálně zručná. Velmi ráda pomáhá svým kamarádům a často se jich zastává. Pokud něčemu nerozumí, nebojí se říct o pomoc. Mezi její slabší stránky patří sluchová analýza a logické myšlení.

Dalibor

Pětiletý Dalibor je velmi šikovný, manuálně zručný a rád si kreslí. Mezi jeho slabší stránky patří horší zvládnutí stresových situací.

František

František má šest let. Je hodně snaživý a hodný. Potřebuje od okolí cítit podporu. Nevěří si v kreslení, a proto častokrát používá jednoduché kresby.

Evžen

Evžen je pětiletý chlapec. Je férový, hodný a rád se zastane svých kamarádů. Mezi jeho slabší stránky patří boj s pozorností. Mnohdy má myšlenky, že spoustu věcí nezvládne.

3.5. Vlastní výzkumné šetření

Lexikálně-sémantická rovina:

Dějová posloupnost

V tomto cvičení měly děti seřadit obrázky podle toho, co se na nich stalo nejdříve a co nakonec. Jednalo se o seřazení obrázků: dělání bábovičky, oblékání se, umytí jablka a následné sněžení jablka, pohyb šneka před kytkou.

Úkol spolu s obrázky byl převzat z publikace Diagnostika dítěte v předškolním věku. (Bednářová, Šmardová, 2021)

Děti si s úkolem vedly velice dobře. Obrázky správně seřadily a popsaly. Proto byly všechny zařazeny do kategorie zvládá (viz tabulka č. 6). Všechny děti dávaly obrázky podle postupu z levé strany do pravé. Jediná Barbora seřazovala obrázky zprava do leva, což není považováno za chybu.

	Zvládá	Zvládá s pomocí	Nezvládá
Aleš	✓		
Dalibor	✓		

František	✓		
Barbora	✓		
Evžen	✓		

Tabulka 6: seřazování obrázků dle dějové posloupnosti

Protiklady

Před děti byly poskládány obrázky zmrzliny, lva, vysokého stromu, mraku s kapkami, smutného smajlíka a bílé skvrny. Tyto obrázky znázorňovaly protiklady těm obrázkům, které jim byly postupně ukazovány a děti z nich měly udělat dvojici protikladů. Prvně dětem byl ukázán příklad, jaký způsobem budou úkol plnit.

Děti měly mezi obrázky najít protiklady a pojmenovat je. Děti určovaly tyto protiklady: čaj je teplý - zmrzlina je *studená*, černá skvrna - *bílá* skvrna, pomalý šnek - *rychlý* lev, nízký strom - *vysoký* strom, sluníčko značí hezké počasí – šedý mrak *špatné počasí*, veselý smajlík – *smutný* smajlík.

Úkol vychází z publikace Diagnostika dítěte v předškolním věku. (Bednářová, Šmardová, 2021) Obrázky s protiklady byly vytvořeny vlastní.

Aleš s Františkem úkol zvládli bez problému, proto byli zařazeni do kategorie zvládá. Dalibor chyboval s protikladem „teplý – studený“. Na protiklad slovu „teplý“ říkal „horký“. Po nápovědě se opravil a protiklad určil správně. Barbora na otázku, co je protikladem ke slovu „veselý“ řekla „zmrzlina.“ Po opětovné otázce, co je opakem slovu „veselý“, tak chtěla opět říct zmrzlina, ale opravila se na protiklad „smutnej“. I Barbora s Daliborem byli zařazeni do kategorie zvládá. Evžen k protikladu „veselý“ správně určil obrázek smutného smajlíka. Ale opak nazval „četelý“, „zatelý“. Ke slovu „černá skvrna“ řekl „že se usmívá. Ten šnek“. Po nápovědě našel správně obrázek protikladu. Ale už ho nedokázal pojmenovat. Dále nevěděl protiklad ke slovu „rychlý“. Po řečení, že opakem je „pomalý“, našel obrázek šneka, který protiklad znázorňoval. Evžen byl zařazen do kategorie zvládá s pomocí (viz tabulka č. 7).

	Zvládá	Zvládá s pomocí	Nezvládá
Aleš	✓		
Dalibor	✓		
František	✓		
Barbora	✓		
Evžen		✓	

Tabulka 7: protiklady

Poznání slov stejného zvuku, ale jiného významu

Na stůl bylo vyloženo dvanáct obrázků. Úkolem dětí bylo na řečené slovo najít trojici obrázků, které svým názvem stejně zní, ale mají odlišný význam. Slova které děti hledaly: koruna (koruna stromu, mince, královská koruna), oko (část obličeje, v polévce, volské oko), list (list papíru, v knize, na stromě), kohoutek (domácí zvíře, na vodu, na vlasech). Než děti úkol začaly plnit, bylo jim vše vysvětleno na příkladu.

Úkol byl převzat z publikace Diagnostika dítěte v předškolním věku. (Bednářová, Šmídová, 2021)

Aleš velmi rychle našel trojici obrázků ke slovům koruna a list. Ke slovům oko a kohoutek mu dělalo problém najít poslední obrázek. A to „oko na polévce“ a „kohoutek na vlasech“. S homonymem „kohoutek na vlasech“ měly problém všechny děti kromě Františka. Dalibor vše zvládl, kromě slovíčka kohoutek. Po nápovědě určil i tuto trojici správně. František ze začátku přiřazoval ke slovu koruna obrázky, kde bylo něco kulatého (např. pánve s volským okem nebo talíř). U slova „oko“ ukázal a pojmenoval správně obrázek části obličeje a volského oka. Poté si tipnul a správně ukázal na obrázek polévky s olejovými oky. Po otázce čemu se tam říká oko odpověděl, že je to polívka kulatá. Obrázky ke slovu list a kohoutek ukázal a pojmenoval správně. Barbora ke slovu „koruna“ přiřadila ihned královskou korunu a minci. Po nápovědě našla i poslední obrázek do trojice. Ke slovu oko se jí špatně, jako Alešovi, hledalo „oko na polévce“ a ke slovu kohoutek „kohoutek na vlasech“. Evžen ke slovu oko ukázal správně obrázky kromě poslední trojice (oko na polévce). Ukázal totiž na minci. Po otázce, čemu se tam říká „oko“, odpověděl „jednička“. Homonyma ke slovům list a koruna určil správně.

Aleš, Dalibor a Barbora byli zařazeni do kategorie zvládá. František spolu s Evženem byli zařazeni do kategorie zvládá s pomocí (viz tabulka č. 8).

	Zvládá	Zvládá s pomocí	Nezvládá
Aleš	✓		
Dalibor	✓		
František		✓	
Barbora	✓		
Evžen		✓	

Tabulka 8: poznání slov stejného zvuku, ale jiného významu

Tvoření nadřazených pojmů

Dětem byly ukazovány obrázky, které měly pojmenovat jedním nadřazeným slovem. Dětem bylo vždy k jednomu tématu ukázáno osm obrázků: jablko, hruška, třešně, meloun...- ovoce; tričko, punčochy, čepice, bunda...- oblečení; mrkev, rajče, okurek, paprika...- zelenina; postel, skříň, stůl, židle...- nábytek; klokan, opice, ježek, želva...- zvířata. Před zahájením úkolu bylo dětem vše vysvětleno a předvedeno s obrázky dopravních prostředků (auto, tramvaj, motorka...).

Úkol byl převzat s publikace Diagnostika dítěte v předškolním věku. (Bednářová, Šmardová, 2021)

Nadřazené pojmy bezchybně určil Aleš a Dalibor. František si spletl pojmy „ovoce“ a „zelenina“. Barbora obrázky znázorňující „nábytek“ nazvala „obývací“. Evžen použil pojem „jídlo“ místo „zelenina“. Poté svoji odpověď změnil na „zelenina“. V tomto cvičení se všem dětem dařilo, a proto byly zařazeny do kategorie zvládá (viz tabulka č. 9).

	Zvládá	Zvládá s pomocí	Nezvládá
Aleš	✓		
Dalibor	✓		
František	✓		
Barbora	✓		
Evžen	✓		

Tabulka 9: tvoření nadřazených pojmů

Poznání a pojmenování nesmyslu na obrázku

Děti měly před sebou pět trojic obrázků. Kde na jednom obrázku ze tří něco nedávalo smysl. Úkolem bylo najít nesmyslný obrázek a říct, co je na něm špatně. Děti měly najít obrázek, kde si kočka hraje s myší, člověk pije polévku brčkem, osoba nemá jednu botu, muž píše tužkou, kterou drží obráceně a postavu držící deštník tak, že na ni prší. Před zahájením cvičení bylo dětem vše vysvětleno a ukázáno na příkladě.

Úkol byl převzat z publikace Diagnostika dětí v předškolním věku. (Bednářová, Šmardová, 2021)

Úkol bezchybně zvládl František a Evžen. Aleš i Barbora prvně určili špatně obrázek, kde člověk psal štětcem. Mysleli si, že se štětcem psát nemůže. Až když se na obrázky podívali znovu, všimli si, že nesmyslem je, že osoba píše tužkou, kterou má obráceně. Navíc Barbora spolu s Daliborem nezaregistrovali postavu, která nemá jednu botu a ukázali, že nesmysl

se vyskytuje jinde. Barbora byla zařazena do kategorie zvládá s pomocí. Ostatní děti byly zařazeny do kategorie zvládá (viz tabulka č. 10).

	Zvládá	Zvládá s pomocí	Nezvládá
Aleš	✓		
Dalibor	✓		
František	✓		
Barbora		✓	
Evžen	✓		

Tabulka 10: poznání a pojmenování nesmyslu na obrázku

Morfologicko-syntaktická rovina:

Rozlišování mezi jednotným a množným číslem

Tento úkol měl ukázat, zda děti umí skloňovat podstatná jména. Děti měly před sebou obrázky a jejich úkolem bylo udělat správný tvar podstatného jména prvně v množném čísle a poté v jednotném čísle. Vše jim prvně bylo ukázáno na příkladě. Děti doplňovaly věty: tady je jeden pán, tady dva...(páni), jeden dům, dva... (domy), jedno auto, dvě... (auta), Poté jsem věty otočila. Tady jsou dva páni, tady jeden...(pán) apod.

Úkol byl převzat z publikace Diagnostika dětí v předškolním věku. (Bednářová, Šmardová, 2021)

Všechny děti byly zařazeny do kategorie zvládá (viz tabulka č. 11). Aleš a František zvládli úkol bezchybně. Dalibor, Barbora a Evžen řekli „dva pány“.

	Zvládá	Zvládá s pomocí	Nezvládá
Aleš	✓		
Dalibor	✓		
František	✓		
Barbora	✓		
Evžen	✓		

Tabulka 11: rozlišování mezi jednotným a množným číslem

Nesprávně utvořené věty

Dětem bylo říkáno postupně deset vět. Jejich úkolem bylo říct, zda daná věta je správně nebo ne, jestli se to tímto způsobem říká. Vše bylo dětem před zahájením cvičení vysvětleno na příkladě. Věty, které byly říkány: Koza má čtyři noha. Pes má ocasy. Kočka mňoukal na myš. Chlapeček má hnědé vlasy. Kohout kokrhala. Holčička má velkou panenku. Tatínek šel na obchodu. Děti šly do hřiště. Veverka skočil na strom. Pes má dvě ucha.

Úkol byl inspirován z publikace Diagnostika dětí v předškolním věku. (Bednářová, Šmardová, 2021) Avšak věty byly vymyšleny vlastní.

Bezchybně zvládl úkol pouze František. Aleš s Daliborem nepoznali chybu větě „pes má dvě ucha“. Navíc Dalibor řekl, že věta „koza má čtyři noha“ je správně. František, Aleš i Dalibor byli zařazeni do kategorie zvládá. Barbora první dvě věty opravila správně. U věty „kočka mňoukal na myš“ dlouho přemýšlela, zda je věta správně či ne. Nakonec řekla, že neví. Věta „kohout kokrhala“ Barbora určila, že je špatně, ale již nedokázala říci, jak spojení má znít správně a opět řekla, že neví. Šestou větu opravila tak, že holčička nemůže mít velkou panenku. Řekla „holčička má malou panenku“. U věty „pes má dvě ucha“ odpověděla, že se říká spíše pejsek a ne pes. Barbora byla zařazena do kategorie zvládá s pomocí. Evžen měl s tímto cvičením největší problém. Věty „koza má čtyři noha, kočka mňoukal na myš, kohout kokrhala, tatínek šel na obchodu, pes má dvě ucha“ řekl, že jsou správně. Větu „chlapeček má hnědé vlasy“ označil jako nesmysl. A opravil ji jako „chlapeček má černé vlasy“. Evžen byl zařazen do kategorie nezvládá (viz tabulka č. 12)

	Zvládá	Zvládá s pomocí	Nezvládá
Aleš	✓		
Dalibor	✓		
František	✓		
Barbora		✓	
Evžen			✓

Tabulka 12: nesprávně utvořené věty

Rýmování

Na stůl byla rozložena trojice obrázků, kdy pojmenování dvou obrázků se vždy rýmovalo. Nejprve jsme si s dětmi všechny obrázky pojmenovaly. A až poté děti určovaly rýmy. Děti hledaly rýmy: drak-mrak, les-pes, metr-svetr, hruška-tužka, míč-rýč.

Úkol je převzat z publikace Diagnostika dítěte v předškolním věku. (Bednářová, Šmardová, 2021)

Bezchybně rýmy určil Aleš a Barbora. František označil slova tužka-drak, že jsou rýmující dvojicí. Aleš, Barbora i František byli zařazeni do kategorie zvládá. Dalibor určil, že se rýmují slova svetr-mrak, pes-klíč, tužka-drak. I Evžen špatně určil rýmující dvojici mrak-drak. Za rýmující dvojici označil drak-tužka. Další chybnou dvojicí bylo metr-tužka. Dalibor s Evženem byli zařazeni do kategorie zvládá s pomocí (viz tabulka č. 13).

	Zvládá	Zvládá s pomocí	Nezvládá

Aleš	✓		
Dalibor		✓	
František	✓		
Barbora	✓		
Evžen		✓	

Tabulka 13: rýmování

Foneticko-fonologická rovina:

Určování první hlásky

Cvičení bylo převzato z publikace Diagnostika dítěte v předškolním věku, slova byla vymyšlená ale vlastní. (Bednářová, Šmardová, 2021)

Úkol spočíval v určení první hlásky slov „srdce“, „slunce“, „motýl“, „lízátko“, „kytka“. Bezchybně dokázal první hlásku slov určit pouze Dalibor. Aleš určil, že slovo „kytka“ začíná na hlásku „S“. František řekl, že slovo „lízátko“ začíná na hlásku „Lí“. Dalibor, Aleš i František byli zařazeni do kategorie zvládá. Barbora, jako František, určila, že „lízátko“ začíná na hlásku „Lí“. Ostatní slova určila špatně a šlo vidět, že tipuje. Např. u slova „motýl“ řekla, že začíná na „P“ poté se opravila na „S“. U slova „slunce“ určila první hlásku jako „M“ poté řekla „P“. Evžen určil správně první hlásku u slova „lízátko“. U všech ostatních slov určil první hlásku chybně. Např. u slova „sluníčko“ určil první hlásku jako „Š“, u slova kytka „T“. Barbora i Evžen byli zařazeni do kategorie nezvládá (viz tabulka č. 14).

	Zvládá	Zvládá s pomocí	Nezvládá
Aleš	✓		
Dalibor	✓		
František	✓		
Barbora			✓
Evžen			✓

Tabulka 14: určování první hlásky

Určování poslední hlásky

V tomto cvičení měly děti za úkol určit poslední hlásku u slov „sýr“, „les“, „dům“, „mrak“, „list“.

Cvičení bylo převzato z publikace Diagnostika dítěte v předškolním věku, slova byla vymyšlená ale vlastní. (Bednářová, Šmardová, 2021)

Stejně jako předešlý úkol vše bezchybně určil pouze Dalibor. Aleš u slov určoval stále první hlásku. Evžen a Barbora pouze tipovali a nezvládli určit ani u jednoho slova poslední hlásku. František určil správně poslední hlásku u slov „dům“, „sýr“, „les“. U slova „list“ označil poslední hlásku „S“. Poslední hlásku u slova mrak označil jako „M“. František byl zařazen do kategorie zvládá s pomocí (viz tabulka č. 15)

	Zvládá	Zvládá s pomocí	Nezvládá
Aleš			✓
Dalibor	✓		
František		✓	
Barbora			✓
Evžen			✓

Tabulka 15: určování poslední hlásky

Určování počtu slabik

Děti měly určit počet slabik u slov „lízátko“, „dům“, „srdce“, „motýl“, „slunce“. U dětí se pozorovalo, zda dokáží určit počet slabik bez vytleskávání či nikoliv.

Cvičení bylo převzato z publikace Diagnostika dítěte v předškolním věku, slova byla vymyšlená ale vlastní. (Bednářová, Šmardová, 2021)

Aleš jako jediný dokázal určit správně počet slabik i bez vytleskávání. Dalibor se snažil slabiky určit taktéž bez vytleskávání, ale určoval jejich počet špatně. Např. slovo dům mělo dle něj dvě slabiky. Proto mu bylo řečeno, ať si slova vytleská. František a i Barbora začali slova ihned vytleskávat a taktéž oba určili u všech slov počet slabik správně. I přesto, že Evžen správně vytleskával slabiky, u některých slov jejich počet řekl špatně. Po upozornění, ať zkusí slova vytleskat znovu a říct počet slabik, tak se opravil. Aleš, František a Barbora byli zařazeni do kategorie zvládá. Dalibor a Evžen z důvodu špatně určených počtu slabik byli přiřazeni do kategorie zvládá s pomocí (viz tabulka č. 16).

	Zvládá	Zvládá s pomocí	Nezvládá
Aleš	✓		
Dalibor		✓	
František	✓		
Barbora	✓		
Evžen		✓	

Tabulka 16: určování počtu slabik

Pragmatická rovina:

Do pragmatické roviny byly zahrnuty cvičení, které měly ukázat, zda děti rozumí správnému chování. Dětem byly ukázány tři situace. Ke každé situaci byl obrázek správného a špatného chování. Úkol dětí bylo popsat, co se na obrázcích děje, a které chování je společensky žádoucí. Obrázky byly převzaty z publikace Pragmatická jazyková rovina u osob s poruchami autistického spektra (Vitásková, Kytarová, 2017). U dětí byl hodnocen taktéž jejich celkový projev, zda umí říct své jméno a příjmení, věk, jména sourozenců a kamarádů.

Sdělení svého jména a příjmení, věku, jména sourozenců a kamarádů

Všechny děti se vyjadřovaly velice dobře. Děti nebyly vůbec stydlivé, mluvily nenuceně, vyjadřovaly se v celých větách a celkový gramatický projev byl taktéž správně.

	Zvládá	Zvládá s pomocí	Nezvládá
Aleš	✓		
Dalibor	✓		
František	✓		
Barbora	✓		
Evžen	✓		

Tabulka 17: představení se, říct své jméno a příjmení, věk, jména svých sourozenců a kamarádů

Sociální chování

Všechny děti, kromě Evžena zvládly určit, které chování je správně a proč. Dokázaly i popsat, co se děje na obrázcích. Evženovi muselo být hodně pomáháno. Bylo mu popsáno, co se obrázcích děje a on měl říct, které chování je správné. Jeden ze situačních obrázků znázorňoval chování jedince při prohře. Evžen určil obrázek, kde se člověk rozčiluje a rozhazuje hru po zemi, že toto chování je správné. Evžen byl zařazen do situace zvládá s pomocí. Aleš, Dalibor, Barbora a František byli zařazeni do kategorie zvládá (viz tabulka č. 17).

	Zvládá	Zvládá s pomocí	Nezvládá
Aleš	✓		
Dalibor	✓		
František	✓		
Barbora	✓		
Evžen		✓	

Tabulka 18: sociální chování

Oromotorika

Pro cvičení na oromotoriku byly vybrány a použity oromotorické kartičky z publikace Logopedie včas, otázky a odpovědi (Pečarková, 2022). Děti měly dělat tyto aktivity: *Pošli mamince pusou. Usměj se, vyleti ptáček. Usměj se a řekni sýr. Olízni si rty. Nafoukni tváře jako křeček. Zahrajeme si ping-pong – hýbej jazykem ze strany na stranu. Zkus se dotknout jazykem nosu. Zkus drnkat špičkou jazyka o horní zuby.*

Pro Aleše, Dalibora, Evžena a Barboru byly tyto aktivity jednoduché. Vše zvládli rychle a bez chyb. Pouze František měl problém dotknout se jazykem nosu. Vůbec nedokázal jazyk vypláznout a směřovat vzhůru. Všechny děti byly zařazeny do kategorie zvládá (viz tabulka č. 18).

	Zvládá	Zvládá s pomocí	Nezvládá
Aleš	✓		
Dalibor	✓		
František	✓		
Barbora	✓		
Evžen	✓		

Tabulka 19: oromotorika

3.6. Závěr vlastního šetření

Hlavním cílem výzkumného šetření bylo zjistit úroveň komunikační schopnosti u náhodně vybraných dětí v předškolním věku v běžné mateřské škole. Do výzkumu bylo vybráno pět dětí v předškolním věku od pěti do šesti let. Pro výzkumné šetření byly stanoveny tři dílčí cíle.

Prvním dílčím cílem bylo sestavení materiálu k získání informací o úrovni komunikační schopnosti u dětí v předškolním věku. K naplnění cíle byla využita publikace Diagnostika dítěte předškolního věku od autorek Jiřiny Bednářové a Vlasty Šmardové (2021). Z publikace byly využity úkoly, které sloužily ke zjištění úrovně komunikační schopnosti u dětí v předškolním věku.

Druhým dílčím cílem byla analýza jazykových rovin. V rámci lexikálně-sémantické roviny bylo plněno celkem pět úkolů. Úkoly byly zaměřeny na sestavení dějové posloupnosti, tvorbě protikladů, tvoření nadřazených pojmů, poznávání slov stejného zvuku, ale jiného významu a poznání nesmyslu na obrázku. Dětem se v plnění úkolů velmi dařilo a nestalo se, že by některý úkol vůbec nezvládly. Nejlépe si vedly v úkolech, kdy měly seřadit obrázky podle

dějové linie a vytvořit nadřazené pojmy. Nejvíce pomoci potřebovaly v poznání slova stejného zvuku, ale jiného významu. V morfologicko-syntaktické rovině byly uskutečňovány tři úkoly, které byly zaměřeny na rozlišování mezi jednotným a množným číslem, poznání nesprávně utvořených vět a rýmování. Úkol zaměřený na rozlišování mezi jednotným a množným číslem byl pro děti nejjednodušší. V úkolu poznání nesprávně utvořených vět již došlo k jeho nezvládnutí u Evžena, proto se taktéž jedná i o nejtěžší úkol v této rovině. Ve foneticko-fonologické rovině se plnily taktéž tři úkoly, které se týkaly určování první a poslední hlásky ve slovech a určování počtu slabik. Ve foneticko-fonologické rovině došlo k nejvíce obtížím, kdy zde byla největší četnost v zastoupení v kategorii „nezvládá“. Obtíže byly shledány v určování první a poslední hlásky ve slovech. V rámci pragmatické roviny se hodnotil celkový mluvní projev, schopnost se představit, říct své jméno a příjmení, věk, jména sourozenců a kamarádů. Dále byly dětem předloženy situace, kdy ke každé situaci byl obrázek správného a špatného chování. V pragmatické rovině si děti vedly o poznání lépe. Všechny děti se dokázaly představit, říci své jméno a příjmení, věk, jména kamarádů a sourozenců. Celkově byl mluvní projev bezproblémový a nenucený. Co se týče úkolu zaměřeného na sociální chování, tak i zde si děti vedly téměř bezchybně.

Třetím dílčím cílem byla analýza oromotoriky, v rámci které se zkoumaly motorické schopnosti rtů a jazyka.

V návaznosti na dílčí cíle byly stanoveny tři výzkumné otázky.

Výzkumná otázka č. 1: Jaká rovina je u zkoumaných dětí nejvíce narušena?

Po zhodnocení výkonu všech úkolů, se jeví jako nejvíce narušená rovina foneticko-fonologická. Úkoly, které patřily do této roviny dělaly dětem největší problémy a obtíže. Nejvíce obtížný úkol bylo určování poslední hlásky ve slově. Jediný Dalibor zvládl hlásky určit správně. Barbora a Evžen celou dobu tipovali, ale i tak špatně. František potřeboval při určování větší míru pomoci, ale jinak si vedl vcelku dobře. V úkolu, který se týkal naopak určování první hlásky se dětem vedlo o poznání lépe. Zde úkol nezvládly pouze dvě děti. Pro Dalibora, Františka a Aleše se jevil úkol jako bezproblémový. V úkolu určování počtu slabik, pouze dvě děti potřebovaly pomoc, a proto byly zařazeny do kategorie „zvládá s pomocí“. Ostatní zvládly úkol lehce.

Výzkumná otázka č. 2: Jaký úkol týkající se jazykových rovin byl nejnáročnější?

Za nejnáročnější úkol je považován ten, který děti nezvládly vůbec nebo s ním potřebovaly velkou pomoc. Jak již vyplývá z odpovědi na výzkumnou otázku č. 1, nejnáročnějším úkolem bylo určení poslední hlásky ve slově. Děti v úkolu měly určit poslední hlásku o pěti slov. Jediný Dalibor úkol zvládl bezchybně. Evžen a Barbora úkol nezvládli

vůbec, pouze tipovali a to chybně. František určil poslední hlásku pouze u dvou slov nesprávně. Další obtížný úkol bylo určování první hlásky ve slově. Naopak nejsnadnějším úkolem bylo seřazování dějové posloupnosti, tvoření nadřazených pojmů a rozlišování mezi jednotným a množným číslem. Tyto úkoly děti zvládly velmi rychle a bezchybně.

Výzkumná otázka č. 3: Jaká je úroveň oromotoriky?

Úkoly zaměřené na oromotoriku úst a jazyka nedělaly dětem žádné potíže. Každý spolupracoval a chápal zadání úkolů. Všechny děti byly v rámci analýzy zařazeny do kategorie „zvládá“. František měl jako jediný obtíž s dotknutím se jazykem nosu. To byl jediný problém, který byl zaznamenán v rámci analýzy. Proto je úroveň oromotoriky u dětí hodnocena jako výborná.

3.7. Diskuze

Bakalářská práce se zabývá komunikační schopností u dětí v předškolním věku. Hlavním cílem práce bylo zjistit úroveň komunikační schopnosti u náhodně vybraných dětí v předškolním věku v běžné mateřské škole. Na základě hlavního cíle byly specifikovány i cíle dílčí, které se týkaly sestavením materiálu pro analýzu komunikační schopnosti, analýzu jazykových rovin a analýzu oromotoriky. Na základě dílčích cílů byly stanoveny výzkumné otázky, které byly zaměřeny na zjištění, která jazyková rovina je u dětí nejvíce narušena, dále který úkol týkající se jazykových rovin činil jedincům největší obtíže a určení úrovně oromotoriky u zkoumaných dětí. Výzkumného šetření se zúčastnilo pět dětí ve věku od pěti do šesti let.

Z analýzy výzkumného šetření je patrné, že nejvíce narušená jazyková rovina u dětí v předškolním věku je rovina foneticko-fonologická. Úkoly, které daná rovina obsahovala, byly pro děti náročné a dělaly jim velké problémy. Při porovnání výsledků autorek jiných kvalifikačních prací zaměřených na komunikační schopnost u dětí v předškolním věku, docházíme ke shodnému výsledku. Příčinou narušené foneticko-fonologické roviny může být oslabení týkající se sluchové analýzy a syntézy. S deficitem v oblasti sluchového vnímání souvisí i výsledek nejvíce obtížného úkolu, který spočíval v určování poslední hlásky slova.

Při porovnání výsledků úrovně oromotoriky docházíme k lepším výsledkům, než v jiných kvalifikačních pracích. Důvodem dosažení lepších výsledků může být to, že v mateřské škole, kde probíhal náš výzkum se paní učitelky intenzivně zaměřují na procvičování motoriky mluvidel.

Výsledky z výzkumného šetření mohou sloužit pedagogům a rodičům jako přehled toho, co je vhodné u dětí více procvičovat, než nastoupí do školy.

Závěr

Období předškolního věku je považováno za dobu, kdy dochází k největšímu rozvoji komunikační schopnosti. Proto je nutné u dětí věnovat pozornost správnému a efektivnímu rozvoji komunikace, aby byla možnost předcházet komunikačním deficitům.

Bakalářská práce se zabývá posuzováním úrovně komunikační schopnosti u dětí v předškolním věku. Práce je rozdělena na část teoretickou a praktickou. Teoretická část se orientuje na problematiku předškolního věku. Je zde popsán psychomotorický vývoj a vývoj poznávacích schopností u dětí v předškolním věku. Dále vývoj řeči a jazykové roviny v ontogenezi řeči. Teoretická část pojednává i o narušené komunikační schopnosti a o nejčastější narušené komunikační schopnosti u jedinců v předškolním období.

Hlavním cílem bakalářské práce bylo určit úroveň komunikační schopnosti u náhodně vybraných dětí v předškolním věku v běžné mateřské škole. Na základě hlavního cíle byly stanoveny cíle dílčí a výzkumné otázky, které byly orientovány na sestavení materiálu k analýze komunikační schopnosti u dětí v předškolním věku, analýzu jazykových rovin a oromotoriky. V souvislosti s hlavním cílem byly stanoveny i výzkumné otázky, které byly zodpovězeny v závěru výzkumného šetření.

Výzkum, který byl kvalitativního charakteru se zúčastnilo pět dětí ve věku od pěti do šesti let. Bylo využito technik zúčastněného pozorování a analýzy výsledků činnosti. Výsledky úkolů, které účastníci museli plnit, byly zaznamenávány do předem vytvořených tabulek a poté hodnoceny. Během výzkumu byl pořizován i zvukový záznam, který měl sloužit pro přesnější analýzu.

Na základě analýzy výzkumného šetření bylo zjištěno, že nejvíce narušená jazyková rovina u dětí v předškolním věku se jeví foneticko-fonologická. Zároveň v rámci foneticko-fonologické roviny jedinci plnili úkol, který byl nejvíce náročný a dělал dětem velké obtíže. Úkol spočíval v určování poslední hlásky ve slově. Úroveň oromotoriky u zkoumaných dětí je výborná. Účastníci výzkumu neměli s cvičeními orientovanými na motoriku mluvidel žádné obtíže.

Všechny dílčí cíle se podařilo naplnit a na výzkumné otázky bylo zodpovězeno. Práce by do budoucna mohla být rozšířena i o další oblasti, které jsou důležité rozvíjet u dětí v předškolním věku. Může se jednat např. o zkoumání dílčích funkcí v oblasti zraku nebo orientaci v prostoru. Zkoumáním těchto oblastí by se mohlo předejít vzniku obtíží, které se promítají do kvality školních dovedností.

Seznam literatury

BEDNÁŘOVÁ, Jiřina a Vlasta ŠMARDOVÁ. *Diagnostika dítěte předškolního věku: Co by dítě mělo umět ve věku od 3 do 6 let.* 2.vydání. Brno: Edika, 2021, 224 s. ISBN 978-80-266-0658-1

BEDNÁŘOVÁ, Jiřina a Vlasta ŠMARDOVÁ. *Diagnostika dítěte předškolního věku: co by dítě mělo umět ve věku od 3 do 6 let.* 2. díl. Ilustroval Richard ŠMARDA. V Brně: Edika, 2022, 183 s. Předškoláci. ISBN 978-80-266-1804-1

BYTEŠNÍKOVÁ, Ilona. *Komunikace dětí předškolního věku.* Praha: Grada, 2012, 236 s. Pedagogika. ISBN 978-80-247-3008-0

ČERVENKOVÁ, Barbora. *Rozvoj komunikačních a jazykových schopností: u dětí od narození do tří let věku.* Praha: Grada, 2019, 213 s. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-271-2054-3

KEJKLÍČKOVÁ, Ilona. *Logopedie v ošetrovatelské praxi.* Praha: Grada, 2011, 128 s. Sestra. ISBN 978-80-247-2835-3

KEJKLÍČKOVÁ, Ilona. *Vady řeči u dětí: návody pro praxi.* Praha: Grada, 2016, 222 s. Pedagogika. ISBN 978-80-247-3941-0

KLENKOVÁ, Jiřina, Barbora BOČKOVÁ a Ilona BYTEŠNÍKOVÁ. *Kapitoly pro studenty logopedie: text k distančnímu vzdělávání.* Brno: Paido, 2012, 103 s. ISBN 978-80-7315-229-1

KLENKOVÁ, Jiřina. *Logopedie: narušení komunikační schopnosti, logopedická prevence, logopedická intervence v ČR, příklady z praxe.* Praha: Grada, 2006, 224 s. Pedagogika. ISBN 80-247-1110-9

KOLESOVÁ, Eva. *Jak pomoci svému dítěti s vadou řeči: praktické rady pro rodiče a jejich děti.* V Praze: Pasparta, 2016, 84 s. ISBN 978-80-88163-03-9.

KRAHULCOVÁ, Beáta. *Dyslalie - patlavost: vady a poruchy výslovnosti.* 2., rozš. a přeprac. vyd. Praha: Beakra, 2013, 295 s. ISBN 978-80-903863-1-0

KUTÁLKOVÁ, Dana. *Budu správně mluvit: chodíme na logopedii.* Praha: Grada, 2011, 224 s. ISBN 978-80-247-3687-7

KUTÁLKOVÁ, Dana. *Jak připravit dítě do 1. třídy: rozvoj obratnosti, smyslové vnímání, řeč, náměty a hry, kresba, školní zralost.* Praha: Grada Publishing, 2005, 165 s. ISBN 8024710404

- KUTÁLKOVÁ, Dana. *Průvodce vývojem dětské řeči: logopedická prevence*. 5., přeprac. vyd. Praha: Galén, c2009, 228 s. ISBN 978-80-7262-5987
- LANGMEIER, Josef a Dana KREJČÍŘOVÁ. *Vývojová psychologie*. 2., aktualizované vydání. Praha: Grada, 2006, 368 s. Psyché. ISBN 80-247-1284-9
- LECHTA, Viktor. *Diagnostika narušené komunikační schopnosti*. Přeložil Jana KŘÍŽOVÁ. Praha: Portál, 2003, 359 s. ISBN 8071788015
- PEČARKOVÁ, Jana. *Logopedie včas: otázky a odpovědi : všechno, co rodiče potřebují vědět o vývoji dětské řeči*. Praha: Raabe, 2022, 140 s. ISBN 978-80-7496-502-9
- STEWART, Trudy. *Stammering: A resource book for teachers*. New York: Library of Congress Cataloging in Publication Data, 2016. ISBN 978-1-138-93630-0
- ŠULOVÁ, Lenka. *Raný psychický vývoj dítěte*. Praha: Vydala Univerzita Karlova Nakladatelství Karolinum, 2004, 247 s. ISBN 8024608774
- THOROVÁ, Kateřina. *Vývojová psychologie: proměny lidské psychiky od početí po smrt*. Praha: Portál, 2015, 575 s. ISBN 978-80-262-0714-6
- VÁGNEROVÁ, Marie a Lidka LISÁ. *Vývojová psychologie: dětství a dospívání*. Vydání třetí, přepracované a doplněné. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2021, 542 s. ISBN 978-80-246-4961-0
- VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie*. I, Dětství a dospívání. V Praze: Karolinum, 2005, 467 s. ISBN 8024609568
- VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie: dětství a dospívání*. Vyd. 2., dopl. a přeprac. Praha: Univerzita Karlova v Praze, nakladatelství Karolinum, 2012, 531 s. ISBN 978-80-246-2153-1
- VITÁSKOVÁ, Kateřina a Alžběta PEUTELSCHMIEDOVÁ. *Logopedie*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2005, 182 s. ISBN 8024410885
- VITÁSKOVÁ, Kateřina a Lucie KYTNAROVÁ. *Pragmatická jazyková rovina u osob s poruchami autistického spektra: (hodnocení pragmatické jazykové roviny u osob s poruchami autistického spektra z pohledu logopeda)*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2017, 162 s. Monografie. ISBN 978-80-244-5214-2

VYSKOTOVÁ, Jana a Kateřina MACHÁČKOVÁ. *Jemná motorika: vývoj, motorická kontrola, hodnocení a testování*. Praha: Grada Publishing, 2013, 176 s. ISBN 978-80-247-4698-2

ZAJITZOVÁ, Eliška. *Předškolní vzdělávání a jeho význam pro rozvoj jazyka a řeči*. Praha: Hnutí R, 2011, 113 s. ISBN 978-80-86798-14-1

Seznam internetových zdrojů:

HUBLOVÁ, Pavlína. *Poruchy plynulosti řeči (fluence) – koktavost (balbuties), breptavost (tumultus sermonis)*. Metodický portál: Články [online]. 11. 03. 2020, [cit. 2023-04-10]. Dostupný z: <https://clanky.rvp.cz/clanek/22432/PORUCHY-PLYNULOSTI-RECIFLUENCE-KOKTAVOST-BALBUTIES-BREPTAVOST-TUMULTUS-SERMONIS.html>. ISSN 1802-4785

Seznam tabulek

Tabulka 1: možný počet chyb u úkolů v lexikálně-sémantické rovině	21
Tabulka 2: možný počet chyb u úkolů v morfologicko-syntaktické rovině	21
Tabulka 3: možný počet chyb u úkolů ve foneticko-fonologické rovině	22
Tabulka 4: možný počet chyb u úkolů v pragmatické rovině.....	22
Tabulka 5: možný počet chyb u úkolů v oromotorice	22
Tabulka 6: seřazování obrázků dle dějové posloupnosti	24
Tabulka 7: protiklady	24
Tabulka 8: poznání slov stejného zvuku, ale jiného významu	25
Tabulka 9: tvoření nadřazených pojmů	26
Tabulka 10: poznání a pojmenování nesmyslu na obrázku	27
Tabulka 11: rozlišování mezi jednotným a množným číslem	27
Tabulka 12: nesprávně utvořené věty	28
Tabulka 13: rýmování.....	29
Tabulka 14: určování první hlásky	29
Tabulka 15: určování poslední hlásky	30
Tabulka 16: určování počtu slabik.....	30
Tabulka 17: představení se, říct své jméno a příjmení, věk, jména svých sourozenců a kamarádů	31
Tabulka 18: sociální chování.....	32
Tabulka 19: oromotorika	32

ANOTACE

Jméno a příjmení:	Sabina Pancnerová
Katedra:	Ústav speciálněpedagogických studií
Vedoucí práce:	Prof. Mgr. Kateřina Vitásková, Ph.D.
Rok obhajoby:	2023

Název práce:	Posuzování komunikační schopnosti u dětí v předškolním věku
Název v angličtině:	Assessment of communication skill of preschool age children
Anotace práce:	Tématem bakalářské práce je posuzování komunikační schopnosti u dětí v předškolním věku. Práce je rozdělena na dvě části. Teoretická část je zaměřena na psychomotorický vývoj a vývoj poznávacích schopností, vývoj řeči, a jazykové roviny. Dále se práce zabývá narušenou komunikační schopností a nejčastější narušenou komunikační schopností u dětí v předškolním věku. Hlavním cílem bakalářské práce je zjistit úroveň komunikační schopnosti u náhodně vybraných dětí v předškolním věku v běžné mateřské škole.
Klíčová slova:	Komunikace, komunikační schopnost, předškolní věk, vývoj řeči, jazykové roviny, narušená komunikační schopnost
Anotace v angličtině:	The topic of bachelor thesis is assessment of communication skill of preschool age children. It is divided into two parts. The theory part is focus on psychomotor development and cognitive development, speech development and speech levels. Furthermore the bachelory thesis deals with impaired communication ability and most common impaired communication ability in children of preschool age. The main goal of bachelor thesis is find out the level of communication ability in randomly selected children of preschool age in a regular kindergarten.
Klíčová slova v angličtině:	Communication, communication ability, preschool age, speech development, speech levels, impaired communication ability
Přílohy vázané v práci:	0
Rozsah práce:	39 stran
Jazyk práce:	Český